

HALDOR TOPSØE

Født d. 29. April 1842, † d. 31. December 1935.

HALDOR FREDERIK AXEL TOPSØE blev født i 1842 i Skelskør som Søn af Herredsfoged SØREN CHRISTIAN TOPSØE og Hustru SIGRID CHRISTINE GUDRUN, født THORGRIMSEN. Han blev Student fra Metropolitan-skolen i 1860 og tog i 1866 Magisterkonferens i Kemi. Allerede i 1863 blev han ansat som Assistent i Mineralogisk Museum, hvor han forblev til 1867, da han blev Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium indtil 1873. Hans første videnskabelige Arbejde var en Vejledning i den kvalitative kemiske Analyse, som i sin Tid blev alment anvendt, og som udkom i 5 Oplag. Men snart derefter begyndte hans egentlige videnskabelige Virksomhed, der giver sig Udslag i en lang Række ret hurtig efter hinanden udkommende Afhandlinger, der næsten udelukkende handler om krystallografisk-kemiske Emner, idet han har undersøgt en meget stor Mængde (henved 350) forskellige Stoffer, væsentlig med det Formaal at faa nærmere Rede paa Isomorfforholdene. Materialet hertil har han i nogle Tilfælde selv fremstillet, i andre har han faaet det fra forskellige udenlandske Kemikere, og det lykkedes ham paa den Maade at faa en Mængde sjældne og ofte meget kostbare Substanser til Behandling. Hans egne Undersøgelser gik væsentlig ud paa Bestemmelser af Krystalformen og Vægtfylden, og kun i den Afhandling, han har skrevet sammen med Christiansen, findes tillige Bestemmelser af Lysbrydningsforholdene.

Angaaende Indholdet af de enkelte Afhandlinger henvises til Litteraturlisten; her skal fremhæves nogle af dem, der har særlig Betydning. I sin Doktordisputats over de selensure Salte paaviser TOPSØE, at disse i de fleste Henseender stemmer nær overens med de tilsvarende Sulfater, men at der ogsaa er karakteristiske Forskelligheder, der dels ligger i, at Selenaterne er tilbøjelige til at krystallisere med et mindre Vandindhold end Sulfaterne, dels i, at Selenaternes Molekularvolumen stadig er lidt større end de tilsvarende Sulfaters. I de »Krystallografisk-optiske Undersøgelser med særligt Hensyn til isomorfe Stoffer«, som han udgav sammen med CHRISTIANSEN i 1873, og som belønnedes med Videnskabernes Selskabs Guldmedalje, gøres der for første Gang et Forsøg paa i større Maalestok (paa 76 særlig udvalgte Stoffer) at finde Lovene for Graden af Overensstemmelse i de optiske Forhold hos isomorfe Stoffer;

i Fortalen udtales, at Arbejdet kun skal betragtes som et første Forsøg, men at Forfatterne haaber ved videre Undersøgelser at kunne bringe Spørgsmaalene til Afgørelse. Arbejdet naaede imidlertid aldrig at blive fortsat. TOPSØES sidste større Arbejde fra 1882 »Krystallografisk-kemiske Undersøgelser over homologe Forbindelser« gaar væsentlig ud paa at finde Lovene for de Ændringer, som Indførelsen af en eller flere Metyl- eller Ætylgrupper i Ammoniumforbindelser frembringer i disse Stoffers Krystalform, og de herved opnaaede Resultater frembyder i Enkelt- hederne mange interessante Forhold, som dog ikke her skal udredes nærmere.

Det er naturligt, at TOPSØES videnskabelige Virksomhed skaffede ham stor Anseelse baade i Ind- og Udland. Han blev Medlem af Videnskabernes Selskab i 1877, Æresmedlem af det franske mineralogiske Selskab i 1883 og Medlem af Videnskabernes Selskab i Kristiania i 1892. Der er ingen Tvivl om, at TOPSØE vilde kunne have udrettet meget betydeligt, hvis han havde fortsat sin videnskabelige Virksomhed, men Forholdene medførte imidlertid, at han mere og mere kom bort fra denne og ind i forskellige praktiske Virksomheder. Begyndelsen hertil skete allerede først i 70-erne, da han indsendte en Ansøgning om en Universitetsplads, men den fik ikke tilstrækkelig Støtte i Fakultetet. Da han samtidig var utilfreds med sin Assistentstilling, søgte og fik han i 1873 en af de nyoprettede Stillinger som Arbejdsinspektør; i 1889 blev han Fabriksinspektør og derefter fra 1901 til 1914 Direktør for Arbejds- og Fabriktilsynet. I disse Stillinger viste han sig i Besiddelse af betydelig praktisk Sans og udmærkede administrative Evner; hans betydelige kemiske Kundskaber kom ham naturligvis her i høj Grad til Gode.

Efter at TOPSØE var bleven udnævnt til Arbejdsinspektør, fik han imidlertid snart igen Lejlighed til at genoptage sine videnskabelige Arbejder, idet han i 1876 blev Lærer i Kemi ved Officersskolen, i hvilken Stilling han forblev til 1902; her fik han sig indrettet et udmærket Laboratorium, fra hvilket hans senere større Arbejder udgik. Han skal have været anset som en ualmindelig dygtig Lærer. I en længere Aarrække virkede han som videnskabelig Konsulent for forskellige Institutioner under Krigsministeriet, og her fik et Par mindre Arbejder, som han udførte over Krudtets Forbrændingsvarme og S sammensætning, stor praktisk Betydning. Som andre af TOPSØES meget alsidige Virksomheder skal nævnes, at han i Aarene 1895—1901 var Medlem af Kommissionen for Danmarks Geologiske Undersøgelse; da han ikke nogensinde har haft særlig geologiske Interesser, indskrænkede hans Virksomhed her sig i det væsentlige til Regnskabsførelse. Ved de skandinaviske Naturforsker møder i København 1892 og i Stockholm 1898 havde han Generalsekretærens ansvarsfulde Stilling. I 1884 deltog han i en Grønlandsekspedition med »Fylla«, og hjemførte en Række Vandprøver, af hvilke han udgav Analyser.

Sit sidste Virkefelt fik TOPSØE som Direktør for Kryolith Mine- og Handelsselskabet (1909—1923); ogsaa her fik han Brug for sit klare Overblik og betydelige administrative Evner, og til Trods for sin høje

Alder formaaede han fuldt ud at vurdere og udnytte de skiftende Konjunkturer.

TOPSØE var Medlem af Foreningen fra dens første Aar til sin Død; det vides dog ikke, at han nogensinde har deltaget i Foreningens Møder.

Af TOPSØES Personlighed har jeg det bedste Indtryk; med en værdig, maaske noget officersmæssig Optræden forbandt han en stor Velvilje og en overordentlig Hjælpsomhed. Mineralogisk Museum er ham specielt megen Tak skyldig for mange værdifulde Gaver, han i Aarenes Løb har skænket det.

TOPSØE har ubetinget været i Besiddelse af en usædvanlig Livskraft; indtil over sit 90de Aar bevarede han, der, med Undtagelse af en ret generende Tunghørhed, ikke kendte til Sygdom, sine aandelige og legemlige Evner i det væsentlige usvækket, og han var nogenlunde aandsfrisk lige til det sidste.

O. B. BØGGILD.

LITTERATURLISTE.

Enkelte mindre Afhandlinger er udeladt.

- Vejledning i den kvalitative uorganiske Analyse. 1867.
 Krystallografisk-kemisk Undersøgelse over Platinets Dobbeltaloidsalte. Overs. Vid. Selsk. Forh. 1868. Nr. 3 og 4, og 1869. Nr. 2.
 Om Forholdet mellem Sammensætning, Krystalform og Vægtfylde. Tidss. Physik og Chemi. 8. S. 5, 193 og 321, 9. S. 225.
 Krystallografisk-kemiske Undersøgelser over de selensure Salte. Doktorafhandling. 1870.
 Krystallographisch-chemische Untersuchungen. VI. Reihe. Sitzb. Akad. Wiss. Wien. II. Abt. 1872.
 TOPSØE og C. CHRISTIANSEN: Krystallografisk-optiske Undersøgelser, med særligt Hensyn til isomorfe Stoffer. Vid. Sels. Skr. 5. R. nat. og mat. Afd. 9. IX. 1873. (I Uddrag i Ann. Chim. Phys. Paris. 5. Ser. I. (1874).
 Beiträge zur krystallographischen Kenntniss der Salze der sogenannten seltenen Erd-Metalle. Bihang k. sv. Vet.-Akad. Handl. 2. Nr. 5. 1874.
 Krystallographisch-chemische Untersuchungen. VII. Reihe. Sitzb. Akad. Wiss. Wien. II. Abt. 1874.
 Krystallographisch-chemische Untersuchungen an künstlich dargestellten Salzen. Sst. 1876.
 Krystallografiske Undersøgelser over en Række Dobbelt-Platonitrider. Overs. Vid. Selsk. Forh. 1879.
 Krystallografisk-kemiske Undersøgelser over homologe Forbindelser. Sst. 1882.